

Zorgvuldig kijken en afwegen

Het kan gebeuren dat de kinder- en jeugdtherapeut zich na de intake afvraagt: Kan ik daadwerkelijk iets voor dit kind en zijn ouders betekenen? Er zijn al zoveel hulpverleners bij betrokken geweest, help ik het kind wel als ik me er als zoveelste hulpverlener mee ga bemoeien? Er moet dan een zorgvuldige afweging worden gemaakt. Zelfreflectie en objectief kijken zijn heel belangrijk. In onderstaande case heb ik een collega gevraagd om mee te kijken en met mij samen te werken. Deze case beschrijft het proces van onderzoek en afweging: Wat is nu echt het allerbelangrijkste voor het kind? Wat is mijn verantwoordelijkheid als hulpverlener?

door Margriet Schouten

De consulente van het wijkteam belt mij op en vraagt of ik plek heb voor een meisje van elf jaar. Haar naam is Esmeralda en haar ouders zijn gescheiden in 2010, maar er is nog steeds sprake van een vechtscheiding vanwege de hoog oplopende conflictsituatie tussen de ouders. De ouders zijn aangemeld voor ouderschapsbemiddeling. Er is volgens het wijkteam sprake van een loyaliteitsconflict.

Esmeralda woont bij haar moeder en haar oudere zus van zestien jaar. Met haar vader heeft ze nog wel contact, ze ziet hem om het weekend. Haar zus Isabella heeft geen contact meer met haar vader omdat ze te veel teleurgesteld in hem is, aldus de consulente. Bij Esmeralda is dit jaar ADHD gediagnosticeerd. Hiervoor krijgt ze medicatie, maar omdat ze de medicatie vaak vergeet in te nemen is de behandeling via de jeugd-GGZ stopgezet. Esmeralda vindt het niet leuk op school. Volgens moeder wordt ze veel gepest. Ze is al een keer van school gewisseld, maar dat heeft niet geholpen, het pesten gaat gewoon door. Daar komt nog bij dat Esmeralda vastloopt in haar sociale contacten, ze heeft weinig zelfvertrouwen en weinig inzicht in sociale situaties. Ze is daarvoor bij een kindercoach geweest, die haar bijna twee jaar lang heeft begeleid. Toch blijft Esmeralda vastlopen. De vraag vanuit het wijkteam is nu: zou jij Esmeralda willen begeleiden?

Tijdens dit telefoongesprek komen de volgende gedachten bij mij naar boven: Wat speelt hier allemaal met betrekking tot dit meisje? Wat is haar aandeel? Wat is de rol van de ouders? Ik vraag me af of ze wel zit te wachten op de zoveelste hulpverlener. Moet er nu weer een intakegesprek plaatsvinden, moet ze nu weer van alles? Ik geef terug aan de contactpersoon

van het wijkteam dat ik eerst met beide ouders een intake wil doen. Daarnaast wil ik intercollegiaal overleg en toestemming van de ouders om informatie in te winnen bij de hulpverleners die al met het meisje aan de slag zijn geweest. Daarna wil ik Esmeralda zelf zien en samen met haar bekijken wat zij denkt dat nodig is. Kinderen weten op een diepe onbewuste laag vaak zelf wel wat de oplossing zou kunnen zijn.

Intake moeder

Het intakegesprek met vader en moeder wordt separaat gevoerd, omdat ze niet met elkaar in één ruimte willen zijn. Van moeder hoor ik dat ze het zwaar vindt om in haar eentje twee kinderen op te voeden. Ze leunt hierbij erg op haar oudste dochter, die naast haar eigen leven soms ook de ouderlijke rol voor haar jongere zusje op zich neemt (parentificatie). Isabella gaat niet meer naar school en zit hele dagen thuis achter de computer of met haar telefoon te spelen. Tijdens het intakegesprek lijkt moeder onrustig, ze beweegt veel met haar handen en wiebelt telkens op haar stoel. Ze vertelt over haar dochter, maar het verhaal is verward: dan weer zit ze in het verleden, dan weer in het heden. Ik vind het moeilijk om de lijn van het verhaal vast te houden. Door een chronologische tijdlijn en een genogram te maken krijg ik een duidelijker beeld van de situatie en de gezinssystemen. Een genogram is een hulpmiddel voor het verkrijgen van overzicht en inzicht in de situatie van het kind en de ouders. Het is een visueel diagram waarin de gezinsrelaties en banden met de overige familieleden en het netwerk om het kind heen door middel van symbolen zijn weergegeven.

Vader heeft een nieuwe relatie en is onlangs vader geworden van een zoon. Moeder heeft het moeilijk

in het belang van het kind

met zichzelf. Ze is vaak onzeker en onrustig. Ze werkt fulltime. Ze houdt van verandering en dat zie ik tijdens dit traject. Elke keer dat ik haar ontmoet, lijkt zij een totaal ander persoon: de ene keer netjes in een rokje en gestyled blond haar, de andere keer ziet ze eruit als een punker met een ring door haar neus, zwarte make-up en kleren, en zwart haar. Moeder heeft een moeilijke jeugd gehad: ze is opgevoed in drie pleeggezinnen omdat haar eigen ouders de opvoedtaken niet aankonden. Op dit moment is de vader van moeder wel in beeld. Esmeralda wordt na school vaak door opa opgevangen. Verder blijkt Esmeralda ook veel bij vriendinnetjes te spelen, te blijven eten en soms te overnachten.

Intake vader

In de intake met vader komt naar voren dat hij zich zorgen maakt over zijn dochter. Hij vindt dat zijn ex-partner zijn dochter verwaarloost. Hij vindt dat zijn dochter erg onzeker is en te vaak alleen is. Door de afstand kan hij er niet zo veel voor haar zijn als hij zou willen. Zijn oudste dochter ziet hij niet meer en dat vindt hij jammer. Esmeralda vindt het leuk bij haar vader, ze geniet dan ook van haar nieuwe broertje.

De communicatie tussen moeder en vader verloopt moeizaam omdat de afspraken niet worden nagekomen. Vader hoopt dat dit gaat veranderen met de ouderschapsbemiddeling. Vader is druk met zijn nieuwe gezin, zodat het lijkt dat Esmeralda op de tweede plaats komt.

Aan beide ouders vraag ik in de intake of ik eerdere hulpverleners mag benaderen voor hun input. Zowel vader als moeder geeft hier geen toestemming voor. Ik mag wel contact opnemen met school, want daar ligt het probleem volgens de ouders. Ik maak hen duidelijk dat ik na het gesprek met Esmeralda pas ga beslissen of ik daadwerkelijk iets voor haar kan betekenen. Moeder geeft aan dat Esmeralda graag wil komen.

Esmeralda

Als ik met Esmeralda kennismaak, zie ik een mager meisje, ze oogt fragiel. Ze maakt wel oogcontact, maar wendt daarna snel haar blik af. Ze zegt niet veel en praat zachtjes. Het eerste kwartier wil ze dat haar moeder erbij is en maken ze samen een tekening van zichzelf. Het valt me op dat ze zichzelf allebei niet mooi vinden en eigenlijk niet tevreden zijn over de tekening.

Ook als moeder weg is zegt Esmeralda weinig. Met vragen stellen bereik ik nu niet veel, en tekenen heeft ze al gedaan. Uit het intakeformulier blijkt dat ze een grote passie voor paarden heeft, dus zet ik alle paarden op tafel. Ik vraag of haar lievelingspaard er ook bij zit. Deze manier van contact maken helpt haar om zich een beetje te openen. Het lijkt net alsof ze een klein stukje van zichzelf laat zien, er dan van schrikt en weer gauw terugkruipt in haar schulp. Ik laat het een tijdje helemaal stil worden om te kijken wat er gebeurt. Esmeralda kijkt me aan en vraagt opeens of we verstoppertje kunnen doen. De rest van het uur spelen we verstoppertje. Als ze daarna op haar moeder afloopt, vertelt ze dat we veel gepraat hebben. Moeder kijkt me verrast aan. Nu weet ik dat als kinderen graag verstoppertje willen spelen, ze op een diepe laag aangeven dat ze graag willen dat de ander moeite doet om hen te vinden. Het zou zomaar kunnen dat Esmeralda graag gevonden wil worden, dat ze niet voldoende gezien of gehoord wordt.

We spreken af dat Esmeralda nog een keertje komt. De tweede sessie verloopt bijna hetzelfde als de eerste: Esmeralda wil niet zo veel vertellen, ze wil ook niet systemisch werken met de poppetjes of de dieren, ze wil alleen maar verstoppertje spelen. Ik raak het onderwerp pesten op school kort aan tijdens het verstoppen en het antwoord is: 'Ach, dat pesten op school, ik ben er al aan gewend. Ik vind het helemaal niet meer zo erg..' Ik voel en merk dat ze helemaal niet zit te wachten op weer een mevrouw die met haar gaat werken, die vragen stelt en bij wie ze het gevoel heeft iets te moeten doen, en vertel haar wat ik voel. Klopt dat? Ze knikt.

Paardencoaching

Ik geef telefonisch een terugkoppeling aan beide ouders en vraag of zij openstaan voor een ander soort begeleiding: coaching met behulp van paarden. Daar

hoeft Esmeralda niet te praten, maar mag ze lekker met haar passie werken. De ouders geven toestemming voor dit traject.

Na overleg met mijn collega besluiten we dat de eerste stap is om dit meisje veiligheid te bieden bij de paarden. Pas als ze zich veilig voelt, kun je als hulpverlener aan de slag. Tegelijkertijd nemen we contact op met school om te kijken wat hun visie is op het pestprobleem. School geeft terug dat Esmeralda vaak sociaal onhandig is vanuit haar gevoeligheid, maar ook dat ze zelf ook pest. De school maakt zich al langere tijd zorgen omdat Esmeralda vaak zonder eten op school komt. Met dit in het achterhoofd gaat de coach een aantal keren met Esmeralda aan de slag. Tijdens dit traject hebben de coach en ik regelmatig overleg. We blijven ook contact houden met school en proberen de ouders erbij te betrekken, maar dat blijkt reuze moeilijk. De paardencoach komt na een aantal keren met Esmeralda te hebben gewerkt tot een aantal verrassende inzichten; tussen het werken met de paarden door vertelt Esmeralda veel over de situatie thuis en op school. Ze vertelt onder andere dat ze zich niet veilig voelt op straat omdat ze daar door haar klasgenootjes wordt belaagd. Daarnaast hecht ze zich overmatig aan één pony en vertelt ze bij binnenkomst op de manege altijd weer dat ze de pony zo heeft gemist dat ze moest huilen. Het valt ook op dat de betrokkenheid van beide ouders onvoorspelbaar is. Vader zegt de afspraken bijna allemaal af met als reden de afstand en de hoge werkdruk, moeder is druk met haar werk en heeft inmiddels ook een nieuwe vriend. Het lijkt wel of hun dochter helemaal vergeten wordt.

Veilige basis

We merken op dat de ouders ondanks de ouderschapsbemiddeling nog steeds geen verbindende communicatie met elkaar hebben en dat er nog steeds sprake is van een complexe scheiding. Beide ouders hebben totaal verschillende opvoedstijlen: vader is van de rust en regelmaat – maar hier verblijft Esmeralda niet vaak – en moeder heeft geen regels en is vaak afwezig, zodat het meisje voor zichzelf moet zorgen. Dit baart ons erge zorgen en we vragen ons af waar de veilige basis is voor dit meisje. Is er sprake van verwaarlozing? Wat kunnen wij hierin betekenen? De hypothese die wij nu stellen is dat er sprake zou kunnen zijn van een niet-veilige, mogelijk onzekere hechting. Zou er sprake kunnen zijn van een hechtingsprobleem of zelfs een hechtingsstoornis?

Een goede gehechtheid tussen ouders en kinderen vormt de basis voor een kind om te groeien in zijn ontwikkeling. Door een goede gehechtheid aan zijn ouders ervaart een kind een veilige basis in zijn leven. Hij voelt zich over het algemeen veilig en geborgen bij zijn ouders. Die veilige basis zorgt ervoor dat een kind zich waardevol voelt en zich kan en durft te ontwikke-

len. Als hij een situatie niet aankan, vormt de relatie met zijn ouders de basis om naar terug te keren en kan hij met hun hulp verder. Wanneer die veilige basis ontbreekt, heeft dat verschillende gevolgen. Een kind voelt zich angstig en onzeker. Hij laat op allerlei manieren merken dat hij zich niet happy voelt, bijvoorbeeld met onrustig en druk gedrag of door agressie of teruggetrokkenheid. De relatie tussen ouder en kind is dan zo verstoord dat er heel wat voor nodig is om het contact tussen hen te herstellen (bron: *Relatiegestoorde kinderen* van dr. G. de Lange).

Fundament voor de ontwikkeling

In deze case lijkt het alsof het fundament van het contact tussen ouders en kind ontbreekt. Moeder is vaak niet thuis, Esmeralda is vaak alleen thuis of ze is bij opa, die eigenlijk te oud is om er helemaal voor haar te zijn. Ze moet soms zelf voor haar eten zorgen, haar zusje is veel met zichzelf bezig. Vader maakt zich op afstand zorgen, maar laat de opvoeding eigenlijk aan moeder over. Esmeralda mist dus de basisveiligheid, het fundament van de ontwikkeling van een kind. Op dat fundament kan een kind zich ontwikkelen in onder andere emotioneel of affectief opzicht (bijvoorbeeld het ontwikkelen van zelfvertrouwen), sociaal opzicht (kunnen aangaan van contacten met anderen) en verstandelijk/intellectueel opzicht (kennis en ervaringen op willen doen).

Wanneer er iets aan het fundament schort, kan een kind uitdagend en agressief gedrag gaan vertonen of moeite hebben zich te concentreren op zijn werk en spel. Dat komt omdat er geen gezonde beheersingspatronen zijn gegroeid. Beheersingspatronen groeien wanneer een kleuter op basis van de ervaren veiligheid in het contact met vader en moeder de relatie met de ouders graag goed wil houden. Daarom wil hij zich beheersen, waardoor hij zich patronen van positief gedrag eigen maakt. Een kind bij wie geen gezonde beheersingspatronen zijn gegroeid, maakt gebruik van negatieve zelfhandavingspatronen, wat zich vaak uit in een chaotisch zoeken om zich staande te houden. Hierbij is het kind geneigd om zich vanuit het gevoel van onveiligheid afwijzend en agressief te gedragen. Hij leeft met een groot wantrouwen naar de wereld, oftewel naar de volwassenen om zich heen.

Hechtingsstoornis

Hierboven wordt een primaire fundamentele hechtingsstoornis beschreven, die meestal zijn oorsprong vindt in een onvoldoende aansluiting in het lichamelijke aspect van het mens-zijn. Sommige kinderen ervaren echter wel de lichamelijke aansluiting met hun ouders en voelen zich veilig bij hen, maar ze voelen zich ongeborgen doordat ze in affectief/emotioneel opzicht geen aansluiting ervaren. Het kind ervaart geen emotionele warmte vanuit de ouders. Ook dan kan er van

Margriet Schouten is integratief kinder- en jeugdtherapeut en heeft een kinder- en jeugdpraktijk in Driebergen. Naast het geven van therapie, het systemisch werken met gezinnen en het coachen van kinderen/pubers en hun ouders, werkt ze als Kindbehartiger en begeleidt ze ouders voor, tijdens en na een scheiding via de-escalerend werken.
www.kinderpraktijk-margriet.nl

een primaire fundamentele hechtingsstoornis worden gesproken, omdat een kind ook deze aansluiting nodig heeft om te kunnen groeien.

Dit is onze hypothese, maar is dit ook daadwerkelijk aan de hand? Doordat de verschillende partijen die bij Esmeralda betrokken zijn niet goed met elkaar samenwerken, is de daadwerkelijke situatie niet transparant. We bedenken een manier om feiten te verzamelen. Hoe zit het nu daadwerkelijk met het pesten, het eten, het slapen en de aandacht die Esmeralda krijgt? Ouders en school ontvangen naast de separate gesprekken wekelijks informatie over de sessie die Esmeralda met de paarden heeft en rapporteren wekelijks terug hoe hun week met Esmeralda is verlopen en hoe ze de inzichten van de coaching hebben kunnen doortrekken. Op deze manier willen we ouders en school een belangrijke rol in de hulpverlening geven en duidelijk krijgen hoe de basisveiligheid van dit meisje nu daadwerkelijk in elkaar steekt. <